
Politická zodpovědnost

V tomto námětu budou žáci reflektovat vztah mezi dvěma sférami: světem tajných zpravodajských služeb, které slouží státu, a světem politiků, kteří stát navenek reprezentují. Na příkladu vztahu mezi vedoucím československé špionáže Františkem Moravcem a exilovým prezidentem Edvardem Benešem se ilustruje povaha těchto vztahů, otázka vzájemné loajality a étosu těchto dvou světů. Žáci analyzují zodpovědnost za vydání rozkazu k atentátu na Heydricha a také zkoumají důsledky tohoto rozhodnutí.

Materiály

- **video 1:** Zpravodajec a politika I: 3:22 min.
- **video 2:** Teror a politika: 3:47 min.
- **video 3:** Zodpovědnost 4:49 min
- **pracovní list 1:** Zpravodajec a politika I
- **video 4:** Rozkaz k atentátu (zdroj: Heydrich - konečné řešení, 13. díl, r. Zdeněk Všeľi-cha): 2:00 min.
- **fotografie 1:** Lidice 1942
- **fotografie 2:** manifestace na Staroměstském náměstí 2. 6. 1942
- **pracovní list 2:** Politická zodpovědnost
- **video 5:** Zpravodajec a politika II (zdroj: Rozhovor s F. Stárkem): cca 5 min (max)
- **časová osa**

Cíle

- Žáci rozvíjí své konceptuální myšlení - vytváří si koncepty "politické zodpovědnosti" a "důsledku politického rozhodnutí".
- Žáci analyzují étos zpravodajství a politiky, srovnávají tyto dva světy a interpretují jejich vzájemné vztahy.
- Žáci pracují s filmovými reprezentacemi historické skutečnosti a analyzují jejich obsahy i formy.
- Žáci pracují s primárními prameny: fotografiemi, texty, vzpomínkami pamětníků, analyzují jejich obsahy a uvažují o jejich významu.
- Žáci se seznamují s pluralitou historických interpretací a skutečností, že jedna událost může mít i více než jedno pravděpodobné vysvětlení.

Časová náročnost

45 minut

KULKA PRO HEYDRICHA: NÁMĚT 2

Instrukce

FÁZE 1 (5 MINUT)

Historický kontext

Úvod do historického kontextu: československý exil v Londýně za války, Edvard Beneš jako vůdce čs. odboje, František Moravec a československá zpravodajská služba. Využít můžeme časovou osu.

FÁZE 2 (15 MINUT)

Analýza filmového zobrazení vztahu Františka Moravce a Edvarda Beneše

V této fázi se žáci soustředí na proměny vztahu dvou hlavních aktérů, kteří reprezentují dva odlišné světy: zpravodajství a politiku. Pouštíme žákům přes dataprojektor video 1–3, žáci pracují s pracovním listem 1.

FÁZE 3 (10 MINUT)

Analýza názorů historiků a reflexe politické zodpovědnosti za atentát

Žáci analyzují video ze současného dokumentu a tři prameny, které ilustrují dopad atentátu. Pouštíme žákům přes dataprojektor video 4 a fotografie 1 a 2, žáci pracují s pracovním listem 2.

FÁZE 4 (10 MINUT)

Shrnutí závěrů a aktualizace tématu

Pouštíme žákům video 5. Diskuse ve třídě.

Komentář

V úvodní fázi námětu musíme vysvětlit historický kontext situace a charakterizovat hlavní aktéry – Františka Moravce, Edvarda Beneše a Huberta Ripku. Je třeba zdůraznit specifické postavení čs. exilu a především hlavní politický cíl Beneše: obnovení ČSR v předmnichovských hranicích. Pozornost bychom měli věnovat i čs. zpravodajskému oddělení vedenému Moravcem, které bylo ze strany britských tajných služeb respektováno.

Ve druhé fázi žáci analyzují tři filmové obrazy, které tematizují vztah zpravodajců a politiků. Moravec v první ukázce zdůrazňuje malou mravní hodnotu politiků, ale zároveň potřebu politického krytí zpravodajské práce. Ve druhé ukázce řeší Kosatík otázku politické zodpovědnosti za atentát. Tato otázka dodnes není uspokojivě vysvětlena, názory na ní se liší, tento obraz tedy představuje jednu z možných, podle názoru mnohých historiků velmi pravděpodobných interpretací historické skutečnosti. Zbyněk Zeman k této otázce uvádí následující:

Atentát na Heydricha nesmírně posloužil propagaci československého odboje ve spojeneckých státech, současně však přinesl krutou odplatu. Plukovník Moravec později tvrdil, že atentát byl proveden na přímý Benešův rozkaz, ačkoli akce proti Heydri-

KULKA PRO HEYDRICHA: NÁMĚT 2

chovi odpovídala i jeho názorům - chtěl vyvolat co možná největší pozdvižení s použitím skromných prostředků, kterými disponoval. Už od léta 1941 museli Beneš s Moravcem čelit tlaku Moskvy: v červnu došly do Londýna dvě důrazné žádosti od generála Píky o provedení teroristických akcí v protektorátu. Moravec by se sotva odvážil konat na vlastní pěst. Celá akce proti Heydrichovi navíc plně odpovídá stylu Benešova jednání za války. Beneš nedůvěřoval českým politikům, slovenským patrně ještě méně. Atentát tedy připravil pravděpodobně sám Beneš s Moravcem.

ZEMAN, Zbyněk: *Edvard Beneš. Politický životopis, Mladá Fronta, Praha 2009, s. 262–263*

Třetí ukázka ilustruje Benešovu obezřetnost a zároveň jeho schopnost nadřazovat politické cíle osobní loajalitou. Z ukázky vyplývá, že na této vojenské operaci nemůže Beneš prodělat. Moravec si je svého submisivního postavení vědom. Při sledování ukázek mohou žáci pracovat s pracovním listem 1: Zpravodajci a politika I. Otázky v tomto listě jsou spíše orientační, není nutné, aby všichni na vše odpověděli, pomáhají ovšem žákům soustředit se na podstatné okamžiky každé scény.

Ve třetí fázi konfrontujeme filmové obrazy vztahů mezi politiky a zpravodajci s názory historiků a prameny ilustrujícími dopady atentátu. Tři historici v úvodu současného dokumentu o Heydrichovi reprezentují tři pohledy na otázku, kdo byl původcem rozkazu k atentátu. Žáci jsou konfrontováni s tím, že ani historická věda nemá definitivní a jednoznačné odpovědi na problémy minulosti. Zároveň vidí, že na jeden problém mohou existovat dvě stejně pravděpodobné odpovědi (Němeček pokládá za iniciátora atentátu spíše Beneše, Stehlík přichází s alternativní interpretací). Trojice pramenů symbolizuje tři základní důsledky: nacistický teror, vynucenou loajalitu a definitivní vítězství Benešovy politické koncepce předmichovského Československa. Tato kompozice nabízí možnosti diskutovat dopady atentátu - pozitivní efekt britského stanoviska není třeba příliš rozebírat, ale propagandistický dopad deklarované loajality (jakkoli vynucené terorem) zase ukazuje na rizika nezamýšlených politických dopadů - velmi se liší od předpokladů, které Ripka klade ve třetí filmové ukázce. Závěrečný pokyn v druhém pracovním listě se snaží žáky směřovat ke konfrontaci závěrů první analýzy (filmové ukázky) s druhou analýzou (reálné dopady atentátu). Tázání po politické zodpovědnosti přitom nemusí být černobílé: uznání Československa považujeme dnes konsenzuálně za pozitivní událost, ze které dodnes těžíme (neproblematická existence ČR v současných hranicích), "náklady", které ovšem byly "zaplacený" ve formě obětí znamenaly v daném okamžiku nepředstavitelnou hodnotu. Na příkladu tohoto nesmírně těžkého politického rozhodnutí tak můžeme ilustrovat problémy politické volby mezi krátkodobými a dlouhodobými cíli.

V závěrečné fázi námětu se pokusíme o aktualizaci tématu. Jaký je současný vztah politiky a zpravodajství, jak v současné době vnímají zpravodajci politickou zodpovědnost. Předpokládáme, že k tématu se vrátíme v dalších hodinách. Pro připomenutí v další hodině stačí použít video 1 (Zpravodajec a politika I) a video 5 (Zpravodajec a politika II).